

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії, доцента, доцента кафедри дизайну інтер'єру і меблів

Олександри Євгеніївни ШМЕЛЬОВОЇ-НЕСТЕРЕНКО

на дисертаційну роботу Ришкевич Наталії Олександрівни на тему:

«Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 022 «Дизайн»

галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Сучасний розвиток інформаційного суспільства, поширення цифрових технологій та трансформація способів отримання, опрацювання і поширення інформації суттєво змінюють роль бібліотек у житті суспільства. Упродовж останніх десятиліть бібліотека поступово перестає сприйматися винятково як спеціалізована установа для зберігання книжкових фондів і надання доступу до інформаційних ресурсів. Натомість вона набуває ознак відкритого багатофункціонального соціокультурного середовища, що поєднує інформаційну, освітню, культурну, комунікативну, рекреаційну та громадську функції.

Відповідні зміни безпосередньо впливають на принципи організації бібліотечних інтер'єрів. Сучасні бібліотечні простори мають забезпечувати можливості для індивідуальної та групової роботи, навчання, комунікації, проведення культурних і громадських заходів, творчої діяльності, використання цифрових сервісів та неформального дозвілля. Це потребує переосмислення традиційних функціонально-планувальних моделей, упровадження гнучких і трансформованих систем зонування, інтеграції сучасного обладнання, мобільного меблювання та засобів цифрової комунікації.

Особливого значення набувають питання людиноцентричності, інклюзивності, ергономічності, екологічності, технологічної адаптивності й художньо-образної виразності бібліотечних інтер'єрів. Водночас простір бібліотеки повинен бути здатним оперативно реагувати на зміну потреб користувачів, підтримувати різноманітні сценарії діяльності та створювати умови для соціальної взаємодії різних вікових і соціальних груп.

Для України питання модернізації бібліотечного середовища є особливо актуальним у контексті оновлення освітньої та культурної інфраструктури, розвитку територіальних громад, збереження локальної культурної ідентичності та формування доступних громадських просторів. Бібліотеки можуть відігравати важливу роль як локальні центри освіти, комунікації, культури, громадської активності та соціальної підтримки. Відповідно, дослідження сучасних підходів до проектування, реконструкції та реновації бібліотечних інтер'єрів має не лише теоретичне, а й вагоме практичне значення.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених історії бібліотек, бібліотекознавству, архітектурній типології, цифровізації та організації громадських просторів, питання дизайну бібліотечних інтер'єрів нерідко розглядаються фрагментарно. Недостатньо розробленим залишається комплексний підхід, у межах якого бібліотечний інтер'єр аналізувався б як цілісна система взаємопов'язаних функціонально-планувальних, композиційно-просторових, предметних, технологічних, ергономічних і художньо-образних компонентів.

Дисертаційна робота Ришкевич Наталії Олександрівни спрямована на розв'язання зазначеної наукової проблеми. Авторкою здійснено комплексне дослідження історичного розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування дизайну інтер'єрів бібліотек, проаналізовано значний масив наукових і проєктних матеріалів, систематизовано фактори формування бібліотечного середовища, уточнено його типологічні характеристики та визначено особливості функціонально-просторової організації, меблювання й інтеграції цифрових технологій.

Отже, тема дисертації «Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації» є своєчасною, актуальною та відповідає сучасним напрямкам розвитку дизайну середовища, суспільним потребам і практичним завданням оновлення освітніх, культурних та громадських просторів.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано відповідно до напряму наукових досліджень кафедри дизайну інтер'єру і меблів Київського національного університету технологій та дизайну Н/н 41/25 «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дизайну середовища» упродовж 2022–2025 років.

Дослідження також пов'язане з виконанням ініціативної науково-дослідної теми № 0124U004871 «Функціонально-типологічні та естетичні проблеми дизайну середовища» упродовж 2025–2026 років.

Зміст і результати дисертаційної роботи відповідають зазначеним напрямкам наукової діяльності, оскільки охоплюють проблеми історичного розвитку, функціонально-просторової організації, типології, художньої виразності та інноваційного оновлення середовища громадських закладів.

Зв'язок дисертації з науковою тематикою кафедри є безпосереднім і послідовним. Отримані результати розширюють наукові уявлення про закономірності формування інтер'єрів бібліотек і можуть бути використані в подальших дослідженнях дизайну освітніх, культурних, інформаційних та громадських просторів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є належним чином обґрунтованими, логічними й достовірними. Їх переконливість забезпечується системною побудовою дослідження, відповідністю застосованого методологічного апарату поставленим меті та завданням, значним обсягом опрацьованих теоретичних, нормативних, візуальних і проєктних матеріалів, а також практичною апробацією отриманих результатів.

Методологічну основу роботи становить поєднання системного, середовищного, типологічного та людиноцентричного підходів. Застосування системного підходу дало змогу розглянути бібліотечний інтер'єр як цілісне предметно-просторове середовище, у якому функціональні, композиційні, технологічні, ергономічні та художньо-образні характеристики взаємопов'язані.

Історико-культурний та історико-архітектурний аналіз використано для дослідження еволюції бібліотеки як соціокультурного інституту та трансформації її просторових моделей. Методи аналізу і синтезу дали змогу опрацювати значний масив наукової літератури, сформувати понятійно-термінологічний апарат і визначити стан розробленості проблеми.

Порівняльний аналіз, контент-аналіз і метод кейс-стаді застосовано під час вивчення реалізованих бібліотечних об'єктів, зіставлення їхніх функціонально-планувальних, предметно-просторових і художньо-образних характеристик. Функціонально-планувальний, композиційно-просторовий та ергономічний аналіз забезпечили виявлення особливостей зонування, організації користувацьких потоків, розміщення обладнання та формування умов фізичного й психологічного комфорту.

Методи класифікації та типологізації використано для систематизації різновидів бібліотек, моделей їх функціонування та типів архітектурно-просторової організації. Нормативний аналіз дав можливість врахувати вимоги щодо доступності, інклюзивності, безпеки й ергономічності бібліотечних просторів.

Особливої уваги заслуговує сформована авторкою джерельна та емпірична база. У роботі опрацьовано наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, нормативні документи, професійні видання, матеріали бібліотечних установ, архітектурних бюро та спеціалізованих інформаційних платформ. Емпірична база охоплює значну кількість історичних і сучасних бібліотечних об'єктів, для дослідження яких використано фотографії, плани, розрізи, схеми функціонального зонування, візуалізації та інші проєктні матеріали.

Достовірність результатів підтверджується логічною узгодженістю теоретичних положень і практичних висновків, послідовністю проведеного аналізу, систематизацією значного масиву реалізованих бібліотечних об'єктів, а також апробацією запропонованих підходів у проєктах реконструкції та реновації бібліотечних просторів.

Висновки до окремих розділів і загальні висновки відповідають поставленим завданням, відображають основні результати дослідження та логічно впливають зі змісту дисертації. Сукупність застосованих методів, репрезентативність джерельної бази й практична перевірка результатів забезпечують належний ступінь обґрунтованості та достовірності сформульованих наукових положень.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота є цілісною, завершеною науковою працею. Дисертаційне дослідження містить повний комплекс структурних елементів, що відповідають встановленим вимогам: анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

Структура дисертації є логічною та послідовною, а зміст кожного розділу спрямований на вирішення поставлених наукових завдань.

У вступі авторкою обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Проблеми формування внутрішнього середовища бібліотек» проаналізовано стан наукової розробленості проблеми, систематизовано понятійно-термінологічний апарат, сформовано методологічну та джерельну базу дослідження. Визначено недостатню розробленість комплексного підходу до аналізу бібліотечного інтер'єру як цілісної системи функціональних, просторових, технологічних, ергономічних і художньо-образних компонентів.

У другому розділі «Еволюція, типологія та фактори формування сучасних бібліотек» досліджено історичну еволюцію бібліотечного середовища, сучасну практику дизайну бібліотек, фактори його формування та основні типологічні підходи. Авторкою виокремлено моделі історичного розвитку бібліотек і запропоновано узагальнену архітектурно-просторову типологію сучасних бібліотечних просторів.

Третій розділ «Інноваційні тенденції в організації бібліотечних інтер'єрів» присвячено аналізу функціонально-просторової організації, меблювання, трансформаційних систем та інтеграції цифрових технологій. Виявлено основні тенденції розвитку сучасних бібліотек, серед яких багатофункціональність, гнучкість, адаптивність, цифровізація, інклюзивність, художньо-образна виразність і формування просторової ідентичності. Практичну застосовність результатів підтверджено їх апробацією в авторських проєктних роботах.

Загальні висновки дисертаційної роботи логічно завершують дослідження, відповідають сформульованій меті та поставленим завданням, відображають основні наукові результати, положення наукової новизни і практичне значення роботи. Вони є послідовними, достатньо обґрунтованими та безпосередньо впливають зі змісту проведеного дослідження.

Розробки здобувачки мають практичну цінність, що підтверджується апробацією результатів у проєктній діяльності, їх упровадженням у діяльність проєктної організації та використанням в освітньому процесі.

За структурою, змістом, логікою викладу матеріалу та рівнем оформлення дисертаційна робота повністю відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлені у наукових працях авторки, що забезпечує належну апробацію та підтверджує завершеність виконаного дослідження.

За результатами дослідження опубліковано 22 наукові праці, зокрема 5 статей у фахових виданнях України категорії «Б», у яких представлено основні наукові результати дисертації, 1 статтю у закордонному науковому журналі та 16 праць апробаційного характеру (матеріалів доповідей на всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях).

Тематика опублікованих праць відповідає змісту дисертаційної роботи та відображає її основні напрями: фактори формування дизайну інтер'єрів бібліотек, реновацію бібліотечного середовища, функціонально-просторову організацію, інтеграцію цифрових технологій, інклюзивний дизайн, організацію гнучкого простору, меблювання та сучасні тенденції розвитку бібліотечних інтер'єрів.

Значна кількість апробаційних публікацій свідчить про активну участь здобувачки у науковому житті, систематичне обговорення результатів дослідження серед фахової спільноти та позитивне сприйняття отриманих результатів. Кількість публікацій є достатньою для представлення дисертації до захисту.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44).

Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота містить ряд сформульованих та обґрунтованих наукових положень, що мають теоретичну і практичну значущість.

Отримані результати є вагомим внеском у розвиток теорії та практики дизайну бібліотечного середовища і характеризуються належним рівнем наукової новизни.

Найбільш вагомі наукові результати:

уперше:

- встановлено закономірності трансформації бібліотечного простору від книгосховища до багатофункціонального соціокультурного середовища та визначено особливості впливу зміни суспільної ролі бібліотеки на формування її інтер'єрів;

- виявлено й систематизовано сучасні тенденції формування бібліотечних інтер'єрів, серед яких багатофункціональність, інтеграція інноваційних і цифрових рішень, гнучкість та адаптивність середовища, художньо-образна виразність і просторова ідентичність;

- визначено особливості впливу інноваційних підходів на функціонально-просторову організацію бібліотечного середовища, користувацький досвід і соціальну роль сучасної бібліотеки.

удосконалено:

- періодизацію розвитку бібліотечних просторів шляхом уточнення характерних ознак історичних етапів і закономірностей еволюції їх функціонально-просторової організації;

- типологію сучасних бібліотек на основі поєднання функціонального, соціально орієнтованого й архітектурно-просторового підходів, що дозволило визначити особливості різних моделей бібліотечного середовища.

дістали подальшого розвитку:

- наукові положення щодо ролі меблювання як інструменту формування багатофункціонального, адаптивного та людиноорієнтованого бібліотечного простору;

- підходи до інтеграції інноваційних і цифрових рішень у бібліотечне середовище, практичну застосовність яких перевірено на матеріалі проєктів реконструкції та реновації бібліотечних інтер'єрів.

Наукову новизну дисертаційної роботи переконливо обґрунтовано результатами проведеного дослідження та достатньо повно висвітлено у публікаціях авторки.

Наукове та практичне значення результатів дослідження

Наукові результати, отримані Ришкевич Н. О., мають вагоме значення для розвитку теорії дизайну середовища та спрямовані на вирішення актуальних науково-прикладних завдань у сфері формування сучасних бібліотечних інтер'єрів.

Наукове значення результатів полягає в розвитку теоретичних положень дизайну бібліотечного середовища, систематизації історичних моделей, сучасних тенденцій, факторів формування та типів просторової організації бібліотек.

Запропоновані авторкою узагальнення можуть бути використані як теоретична основа для подальших досліджень дизайну громадських, освітніх, культурних та інформаційно-комунікаційних просторів. Важливе значення мають положення щодо сценарної організації середовища, гнучкості, адаптивності, трансформованого меблювання, цифровізації й формування просторової ідентичності.

Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання проектними організаціями, дизайнерами, архітекторами, бібліотечними установами та органами місцевого самоврядування під час проектування, реконструкції, реновації й модернізації бібліотек.

Сформульовані положення можуть бути застосовані під час розроблення освітніх хабів, коворкінгів, медіатек, культурних центрів та інших громадських просторів, у яких поєднуються інформаційні, навчальні, культурні, комунікативні й рекреаційні функції.

Результати дисертації апробовано під час розроблення конкурсної концепції реконструкції громадського простору з бібліотекою та місцем для позашкільного навчання в селі Жорнівка Київської області у межах IRS Хакатону «**100 ідей для міст**». У проекті реалізовано підходи до формування багатофункціонального й трансформованого середовища, забезпечення інклюзивності та впровадження енергоефективних рішень.

На основі результатів дослідження також створено дизайн-проект інтер'єру дитячої бібліотеки та розроблено концепцію реновації

Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва імені Євгена Маланюка в місті Кропивницькому.

Результати впроваджено у діяльність ТОВ «**Міра Архітекс**», зокрема в частині функціонального зонування, організації багатофункціональних просторів, розроблення навігації та забезпечення інклюзивності бібліотечного середовища.

Одержані результати використовуються в освітньому процесі Київського національного університету технологій та дизайну під час викладання дисциплін «Комплексне дизайн-проектування», «Дизайн середовища», «Основи комп'ютерного проектування», «3D-моделювання в дизайні середовища», а також у курсовому проектуванні та підготовці кваліфікаційних робіт студентів спеціальності В2 «Дизайн».

Таким чином, дисертаційна робота характеризується поєднанням вагомої теоретичної складової та високої практичної цінності, що суттєво підвищує її значення для розвитку дизайну бібліотечного середовища.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Дисертація Ришкевич Наталії Олександрівни повністю відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами від 31.05.2019 р.). За результатами аналізу представлених матеріалів не виявлено фактів порушень академічної доброчесності.

Проведений аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій свідчить, що всі положення дослідження викладено із дотриманням принципів академічної доброчесності.

Ришкевич Н. О. дотримувалася академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок авторки в опублікованих у співавторстві працях.

Використання результатів інших дослідників здійснюється коректно, із належним цитуванням першоджерел. Наукові положення, висновки,

рекомендації та результати, винесені на захист, є результатом особистої наукової роботи здобувачки.

Підстав вважати, що дисертаційна робота містить ознаки академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження, не встановлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Поряд з охарактеризованими вище науковими здобутками та значними прикладними результатами дисертація не позбавлена окремих дискусійних моментів і зауважень рекомендаційного характеру:

1. У роботі використано поняття «типи архітектурно-просторової організації» (централізований, лінійний, атриумний, відкритий і гібридний) та «моделі організації бібліотечного простору» (лінійна, кластерна, модульна, поліцентрична, ядрова і гібридна). Зміст зазначених категорій у дисертації розкрито, однак для полегшення їх сприйняття доцільно було б чіткіше представити співвідношення між типами та моделями в одній узагальненій схемі або порівняльній таблиці.

2. Емпірична база дослідження є значною та охоплює широкий масив сучасних бібліотечних об'єктів. Водночас методичну прозорість дослідження можна було б додатково посилити шляхом компактного узагальнення критеріїв відбору об'єктів, наприклад, хронологічних меж, географічного розподілу, масштабу, характеру проведених робіт (нового будівництва, реконструкції або реновації) тощо.

3. У підрозділі «3.3. Інформаційні технології в дизайні бібліотечних просторів» Розділу 3, присвяченому інформаційним технологіям, розглянуто як уже поширені засоби автоматизації та цифрової взаємодії, так і перспективні технології, зокрема штучний інтелект, доповнену й віртуальну реальність. Зважаючи на високу динамічність цієї сфери, доцільним було б виразніше розмежувати рішення, які вже набули широкого практичного застосування, та технології, що мають переважно експериментальний або перспективний характер.

4. Проектна апробація результатів на матеріалі бібліотечних просторів у селі Жорнівка та місті Кропивницькому є переконливою і підтверджує практичну спрямованість дослідження. Надалі зазначений напрям може бути розширено шляхом залучення користувачького оцінювання, експертного опитування або порівняння показників функціонування середовища до і після реалізації запропонованих рішень.

5. У тексті дисертації трапляються поодинокі редакційні, мовно-стилістичні й технічні неточності. Зокрема, на с. 6 наявна одруківка «бібліотечних просторів» замість нормативної «бібліотечних просторів»; на с. 22 конструкцію «В дисертаційній роботі» доцільно замінити на «У дисертаційній роботі». Крім того, потребує остаточної уніфікації написання окремих іншомовних термінів, зокрема *smart library / Smart Library* та *maker-space*. У роботі наявні поодинокі пропущені пробіли та пунктуаційні неточності. Зазначені випадки мають суто редакційний характер і можуть бути легко усунені під час остаточного технічного опрацювання тексту.

Вказані дискусійні положення та зауваження не впливають на цілісну оцінку дисертаційної роботи з точки зору її цінності й значущості для науки та практики, не зменшують у цілому позитивної оцінки роботи.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»

Дисертаційна робота Ришкевич Наталії Олександрівни на тему «Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, у якій вирішено важливе науково-практичне завдання в галузі дизайну. Роботу оформлено згідно з чинними нормами, написано грамотною науковою мовою та виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

За своїм науковим рівнем, актуальністю, новизною, теоретичним і практичним значенням дисертація повністю відповідає вимогам «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9.

Загальні висновки

Дисертаційна робота Ришкевич Наталії Олександрівни на тему **«Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації»** є авторським, багатоаспектним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему та на високому теоретико-практичному рівні.

У роботі вирішено важливе науково-прикладне завдання щодо комплексного дослідження історичного розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування дизайну інтер'єрів бібліотек.

Авторкою встановлено закономірності трансформації бібліотечного простору, систематизовано фактори формування бібліотечного середовища, удосконалено підходи до його історичної періодизації та архітектурно-просторової типології, визначено роль меблювання, трансформаційних систем і цифрових технологій у формуванні сучасних бібліотечних інтер'єрів.

Наукові результати дисертації є достатньо обґрунтованими, достовірними та характеризуються належним рівнем наукової новизни. Практична цінність роботи підтверджується проектною апробацією, упровадженням результатів у діяльність проектної організації та їх використанням в освітньому процесі.

Належне володіння методами наукового дослідження переконливо свідчить про високий рівень кваліфікації здобувачки та відповідну якість проведеного нею дослідження. Дисертація виконана із застосуванням сучасних методів наукового пізнання, характеризується логічністю побудови, чіткістю викладу матеріалу, достатнім рівнем теоретичних узагальнень та практичних рекомендацій.

Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 022 «Дизайн». За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження

ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а також вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Зазначене дає підстави зробити висновок, що **Ришкевич Наталія Олександрівна** – авторка дисертаційної роботи на тему «**Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації**» – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю **022 «Дизайн»**.

Рецензент:

доктор філософії, доцент,

доцент кафедри дизайну інтер'єру і меблів

Київського національного університету

технологій та дизайну

Олександра ШМЕЛЬОВА-НЕСТЕРЕНКО

О. Шмельова-Нестеренко